אברהם אבינו. בימי דור הפלגה היה בסוף ימי פלג נפלגה הארץ כדתניא בסדר עולם ל"ר יוסי גניא נחל היה עבר שקרא לבנו פלג וא"ת בתחילת ימיו כו' ופלג ראה את אברהם כמה שנים דהא לקי"ל דפלג עולד אברהם והיה פלג אחר כך כמה שנים: **בעושב אנשי פלגשים.** כשגר ביניהם דכתיב ויגר אברהם בארץ פלשתים: **כשפוף לים.** כשהוא בחור בכחו כלומר ממהר להכיר בוראו ימי הקבה: **כלים.** גבור: **ולא כשכר פעולתו.** שעובד את יוצרו מאהבת שמו ומאהבת מצות פיו ולא לשם קיבול שכר: **על מנת שלא לקבל פרס.** יהי לבך עמו לומר אם תקיים לי אין סופי לקבל שכר אהב אני את בוראי ואחבק במצותיו: **ממקום שלבו חפץ.** לא ישנה לו רבו אלא מסכת שהוא מבקש הימנו שאם ישנה לו מסכת אחרת אין מתקיימת לפי שלבו על תלותו: **ספרו.** בחומו שאדם חפץ מדלא כתיב חפץ: **פסקי סידרא.** פרשיות של מקרא: **סליק סיפרא.** סיימו את אחד מן הספרים: **מילים.** ספר תהלים: **עושה לו הפליו.** הכי קאמר קרא כי אם בתורת ה' עושה חפצו: **נקראת על שמו.** של [אותו] תלמיד שעוסק בה כדכתיב ובתורתו דמשמע של כל אדם: **ילמד לדם.** מרבן עד שתהא נגרסת התלמוד ופירושו שגורה לו בפיו: **ופלח"ל יפנס.** יפיין בתלמודו לדמות מילתא למילתא להקשות ולתרץ **וברתשונה לא יעשה כן** שמא יבטל והרב לא ימלא לו כל שעה אחר לאחר שעה הרבה הוא מתיישב בתלמודו ומתרץ **לעלמו** דבר הקשה וה"ל אמרינן בברוחה (ברכות דף סג:) הסכת הם וחח"ל כתת ומייתינן להא דרבא התם: **דלא ידע מפי קלמר.** שאין רבו יודע לפרש לו **לגוף: נרפס.** לשון גרס וכרמל (ויקרא ג) **שלא היה טוחן** הרבה אלא כריתים של גרוסות המתלקלין חיטה לשנים לו לארבע [לעורך] מאכל: **נרפס נפשי לפלכה.** מרוב תאותי לתורה הייתי שובר לפי היכולת **לעי"פ שאיני** מוחנה הרבה **לינגס בעומקה: כפיב על גפי.** בתורה משמעי. "שלחה משמעי בעלותיה תקרא" תלמידים העוסקין בה "על גפי" משמע כעל כנפיים-מושב שאינו קבוע: **וכפיב.** קרא אחריונא על כסא. מקום כבוד קבוע כמו רק הכסא אגדל ממך (בראשית מא) **בתחילה על גפי יחידי בלא תלמידים** כמו אם בגפו יבא: **כרגש מרומים.** מסתלק במחבואות: **ולבסוף עלי דרך.** מורה הוראה לעין כל: **בורך.** מים מכונסין וסופן כלים: **בארך.** מים חיים ואין פוסקין: **מבולים.** (ה)לגרים הרבה [יחד אינו יכול לחזור עליו פעמים רבות ומשכח: **על יד.** מעט]: **יפרוך.** = טעריקון יחיה ויחריך: **לייד פרפלי.** שמרמה אנשים להרלות כמה אני חכם להעמיד גילמות הרבה והוא משכח ומקלר ימיו דכתיב (דברים ג) כי הוא חייך ואורך ימיך: **ורב שמם לפר לייד פרפלי סוף יפרוך.** בלשון (שבת דף כז:) מיחרוכי מיחריך כלומר יש לו שופות לחרוך ולאחלו-כל מי שלומד וגורס מעט מעט ומחזר עליו פעמים הרבה עד שקגור בפיו וא"ל מחזר ולומד תלמודו מתקיים, וקרא אחמוהי מתמה וכי לא יחרוך מי שליידו רמייה: **כנפיים.** שלא תברח: **שמוא.** נעקר מכאן וחזר ונשתל במקום אחר: **נטוע.** מעיקרו ולא זז משם לעולם כלומר כעין שהוא יעשה תלמיד [את] עצמו ליגר ולמוד מכל האדם ולא כעין נטוע להשתקע לפני רב אחד: **פברא.** לגמוד חריפות ומידות הלב **לאחר שלמד** ושגורה בפיו גירסת התלמוד:

אברהם אבינו שלא הלך בעצת אנשי דור הפלגה שרשעים היו שנאמר °הבה נבנה לנו עיר" "ובדרך חטאים לא עמד" שלא עמד בעמידת סדום שחטאים היו שנאמר °ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד" "ובמושב לצים לא ישב" שלא ישב במושב אנשי פלשתים שהיו שנאמר °מפני שלצנים היו שנאמר °ויהי כטוב לבם ויאמרו קראו לשמשון וישחק לנו". °אשרי איש ירא [את] ה', אשרי איש ולא אשרי אשה. א"ר עמרם אמר רב 'אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש' ר' יהושע בן לוי אמר אשרי מי שמתגבר על יצרו כאיש "במצותיו" ולא בשכר מצותיו

והיינו *דתנן הוא היה אומר *אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על "מנת לקבל פרס אלא היו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס". כי אם בתורת ה' חפצו. א"ר אין אדם לומד תורה אלא °ממקום שלבו חפץ שנאמר °כי אם בתורת ה' חפצו" לוי ור"ש ברבי יתבי קמיה דרבי וקא פסק סידרא סליק ספרא, לוי אמר לייתו [לן] משלי ר"ש ברבי אמר לייתו [לן] תילים, כפייה ללוי ואייתו תילים, כי מטו הכא "כי אם בתורת ה' חפצו" פריש רבי ואמר-אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ, אמר לוי: רבי, נתת *לנו רשות לעמוד. אמר ר' אבדימי בר חמא כל העוסק בתורה הקב"ה עושה לו חפציו שנאמר "כי אם בתורת ה' חפצו" אמר רבא לעולם ילמוד אדם תורה במקום שלבו חפץ שנאמר "כי אם בתורת ה' חפצו" ואמר רבא בתחילה נקראת על שמו של הקב"ה ולבסוף נקראת על שמו שנאמר "בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה" *ואמר רבא לעולם ילמד אדם תורה ואח"כ יהגה שנאמר "בתורת ה'" והדר "ובתורתו יהגה" ואמר רבא לעולם ליגרים אינש ואע"ג דמשכח ואע"ג דלא ידע מאי *אמר שנאמר °גרסה נפשי לתאבה" גרסה כתיב מאי יומא כתיב טחנה *רבא רמי בתיב °על גפי" וכתיב °על כסא °בתחלה נקראת על גפי ולבסוף על כסא כתיב °בראש מרומים" וכתיב "עלי דרך" בתחלה בראש מרומים ולבסוף "עלי דרך", עולא רמי בתיב °ישתה מים מבורך וכתיב "ונוזלים מתוך בארך" בתחלה שתה מבורך ולבסוף ונוזלים מתוך בארך *אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא מאי דכתיב °הון מהבל ימעט וקובץ על יד ירבה" אם עושה אדם תורתו חבילות חבילות מתמעט, ואם קובץ על יד-ירבה אמר רבא ידעי רבנן להא מילתא ועברי עלה אמר רב נחמן בר יצחק אנא עבידתה וקיים בידי *אמר רב שיזבי משמיה דר"א בן עזריה מאי דכתיב °לא יחדוך רמיה צידו" "לא יחיה ולא יאריך ימים צייד הרמאי ורב ששת אמר צייד הרמאי יחדוך, *כי אתא רב דימי אמר משל לאדם שצד צפרין אם משבר כנפיה של ראשונה, כולם מתקיימות בידו, ואם לאו אין מתקיימות בידו. °והיה כעץ שתול על פלגי מים" אמרי דבי ר' יאי 'כעץ שתול' ולא 'כעץ נטוע'-כל הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם, אמר להו רב חסדא לרבנן בעינא דאימא לכו מלתא ומסתפינא דשבקיתו לי ואזלתו-כל הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם שבקוהו ואזל קמיה *דרבא אמר להו הני מילי סברא אבל גמרא מרב אחד עדיף כי היכי דלא

אשרי איש ולא אשרי אשה. אבל נעיל נבי אשרי האיש לא דייק הכי דאיש" משמע למעוטי אשה והאיש" משמע למעוטי איש אחר: **על** מנת לקבל פרס. פי' בתוספתא אם לא תבא שמלאתו כמו שעושין עובדי כוכבים אבל אם תבא דמי להא דאמרינן בפ"ק דב"ב (דף יב:) ובפ"ק דפסחים (דף ח.) ובר"ה (דף ד.) דתניא סלע זה לצדקה ע"מ שיחיה בני. הרי זה לדיק גמור":

אמר רבא אמר רב שמורה. משמע שרב שמורה רבו מובהק היה שהרי בכמה מקומות מביא שאמר הרבה דברים משמו והא דאמר סוף אלו מציאות (ב"מ דף נג.) אפילו לא האיר עיניו אלא במשנה אחת ומפרש רבא כגון רב שמורה דאסברא לי זוהמת ליסטרין הטם אית דגרסי רבה ואית דגרסי רבא וה"פ אפילו לא קבלתי ממנו אלא דבר זה שאין בו כ"כ דבר חידוש אני חייב לקרוא עליו":

אנא עבידתה. בדל"ת פירוש עשיתיה ומה שלא אמר קיימתיה שאין לשון קיום שייך אלא בדבר מצוה כי ההיא דסוף במה מדליקין (שבת דף נד.) גבי עשרים ערבתם הדליקו את הנר וקא אמר דלריך למרמיינהו בניחותא כי היכי דליקבלו מיניה וקאמר אנא לא שמענא וקיימתיה מסברא ויש גורסים עבדיתה בדי"ש ולא נהירא דא"כ בא לסתור והתפאר שעבר על דברי חכמים:

ישלם

רבינו חננאל

אברהם אבינו שלא הלך בעצת אנשי הפלגה שרשעים היו ובדרך חטאים אלו אנשי סדום שלא עמד עמהם ולא ישב במושב פלשתים כי הוא מושב לצים. אשרי האיש ירא את ה' אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש כלומר בתוקפו ומתגבר ומשבר את יצרו כאיש. במצותיו מצותיו מיכן שנו אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס וכו'. כי אם בתורת ה' חפצו אין אדם קורא אלא מה שלבו חפץ: כל העוסק בתורה הקב"ה עושה חפצו שנאמר בתורת ה' חפצו. אמר רבא בתחלה נקראת על שמו של הקב"ה שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו [ולבסוף נקראת על שמו שנאמר] ובתורתו יהגה: לעולם ילמד אדם והדר יהגה שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו והדר ובתורתו יהגה. ואמר רבא לגרמי אינש אע"ג דשוכח שנאמר גרסה נפשי לתאבה. שתה מים מבורך בתחלה מבור ואחרי כן נוזלים מבאר שנובעת מים חיים. הון מהבל ימעט אם עושה אדם תורתו חבילות חבילות מתמעטת כלומר שוכח ואם קובץ על יד על יד ירבה. והיינו דכתיב לא יחדוך רמיה צידו וגו' פי' אם אינו משבר כנפי העוף שכבר אינה יכולה לפרוח אם מתעסק לצורך אחרת זו פורחת כך השנויה אם אינו שונה אותה הרבה עד שיתיישב בלבו אלא מתחיל אחרת משכח הראשונה. והיה כעץ שתול שמשלחת ה' שרשים וענפים ולא נשרף ושומר בלבו פלגי מים כלומר שתול על נהרות הרבה מיכן אמרו כל הלומד מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם:

עין משפט נר מצוה

פרה א מיי' פ"י מהלכות משאנה סלכה ג:

(ופי' פוס' סמחים מ: ד"ס שחכם ותוס' ר"ס ד. ד"ס כשגיל)

(ופ"ע פוס' יכמות קו. ד"ס רבא ותוס' סנהדרין מט: ד"ס אמר)

(ה) נראה מדברי רבינו שהיה נוהג כעין שתול ולא נטוע ושומר ומפלגי מים מפיק לדרשא דכלומר מרב אחד וכו'.

(ופ"ע פוס' יכמות קו. ד"ס רבא ותוס' סנהדרין מט: ד"ס אמר)

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ס מבלות הגולם סרבה יחד לאיש יכול לחזור עליו פעמים רבות ומשכח: [ע"ל לי]

(ע"ל ד"ס בחחלה)

גליון השי"ס

גבי בחחלה על נפי. עיין סנהדרין סוף לח ע"א פוס' ד"ס בחחלה

אמרו"ש

ופוד נראה לפרש בכח לעניין קושי הלמוד והפיון דבתחלת הלמוד הוא קשה כאילו הכתוב כל נפי מרומי קרא שקשה הוא לגרוס שם ולבסוף על כסא הפייט קרוב לו במקום שהוא יושב ולומד [בפיון שם אמר ר"ב בחחלת הלמוד בראשון מרומים להגיע שם ולבסוף עלי דרך קרוב להגיע למקומו שהוא עלי דרך שילך האדם בה בחחלה שהה מים מבורך ל"ל שהלמוד קשה לך ואחה כבעמך לריך ללמוד הפייט שהה מים מבורך ולבסוף כשבא אדם לכלל הפיון זוכה גם ללמוד לאחרים דכתיב ונוזלים מתוך בארך הפייטו ונוזלים מתוך בארך לאחרים וק"ל ב

דלעיל לעולם ילמוד אדם תורה ואח"כ יהגה כו' ולעולם ליגרוס אינש ואח"ג דמשכח כו' כמ"ש לעיל ובפכ"מ בפרק הרואה קומר כל זה הא דקאמר הכא אם אדם עושה מוכחו מכילות המתמעט ולז"ל דבנו ידעי הן דשאם אדם אדם עושה מוכחו מכילות המתמעט ומבני עליה ומבדי כאבן דבעיל דיש בלמוד לדין דמבכה ואמ"ג דלא (יפן) [ידע] וכו' ואח"כ יהגה ויעיין בה ולפ"ז יש לקיים הביכה מבמיה בדי"ש דמבכמיה לגר דבשאל דהון מהבל וכו' ולמדמי כמין מכילות וקיים בידי בכבר דבשום לעיל וק"ל: